TIT online Akadémia

Július - Augusztus témaköre: Skandinávia

Egy kis földrajz

Sok ember képzeletét izgatja a hazántkól távoleső Skandinávia, az égszínkék fjordok világa, a sejtelmes Északi Fény, a fehér éjszakák, az ezer tó vidéke és az itt lakó, vidám, élni szerető norvégok, svédek, finnek és dánok mindennapi élete.

képforrás:https://www.groomania.nl/terkep-eszak-europa.html

Európa északi részén két félsziget található: a kis Jylland- vagy Dán-félsziget és a jóval nagyobb Skandináv-félsziget. Területe szerkezetileg négy elemből áll. Főtömegét Európa legrégibb kőzeteiből (gránitból, gneiszből) épült őskontinens- (masszívum) részlet alkotja, amely Finnországban és Svédország nagyobb északi felében teljesen fedetlenül van a felszínen. Erre tolódott rá nyugat és északnyugat felől az ókori kaledóniai hegységképződés során a Norvégia területét fedő hegyláncok sora. Az őskontinens keleti és déli felére ugyancsak az ókorban tengeri üledékek takarója borult, amelyet a jégkorszak többször megismétlődő jégtakarója északról délnek haladva nagyrészt elpusztított. Dániában és Dél-Svédországban fiatalabb tengeri és jégkori szárazföldi lerakódások borítják az őskőzetek itt mélyebben fekvő felszínét. A terület szerkezeti összetartozására utal a földtani irodalomban használt Fennoskandia elnevezés.

A jégkorszakban Skandinávia az európai jégtakaró központja volt. A félsziget belső vidékein évezredek alatt több ezer méter vastagra hízott jégtömeg hatalmas súlyával az alatta fekvő kőzetet lecsiszolva csúszott át a hegyláncokon az óceánba. Útja során a korábbi völgyeket kimélyítette és

kicsipkézte. Ezekbe a túlmélyített gleccservölgyekbe a jégtakaró leolvadása után behatolt a tengervíz, és így jöttek létre Norvégia kanyargós, meredekfalú, festői fjordjai. Nevezetes fjordok: Sogne-, Voranger-, Vest-, Ofoten-, Romsdal-, Bokn-fjordok.

Sogne-fjord képforrás:https://www.erdekesvilag.hu/sognefjord-norvegia-legnagyobb-fjordja/

A svéd határ hosszában észak felé húzódó gerinc mindenütt 1500 m körül van, a Sarkkörön túl még túllépi a 2000 m-t. Itt a főcsúcsok már svéd területen vannak: Kebnekajse 2123 m, Partekajse 2021 m.

Kebnekajse képforrás: https://www.visitnordic.com/en/attraction/kebnekaise

Svédország területe a norvég fjeldek felől fokozatosan lejt keletnek, a Botteni-öböl felé. A jégtömegek a kemény kőzeteket ellenállóképességük szerint tarolták le, és így rengeteg a kisebb-nagyobb mélyedés és a kiemelkedő gránit, gneisz, kristályos pala magaslat. A mélyedéseket nagyszámú tó foglalja el pl.: Vanern, Vattern, Malar.

Vattern tó képforrás: https://gonaturetrip.com/destination/lake-vattern-biosphere-reserve/

Finnországban a jégtakaró szelektív letaroló tevékenysége még inkább érvényesül, mint Svédországban. Az elhagyott jégvájta medencében foglal helyett Finnország "ezer tava". Ezek száma valójában több tízezer. A felszín tele van hintve a visszahúzódó jégtakarótól hordott törmelékkel, az ún. morénával. A Finn-öböl északi partvonulatától ívelődik északkeletnek a legnagyobb végmoréna vonulat több száz km hosszan, és száz m-t meghaladó magassággal (Salpausselka).

Salpausselka képforrás:https://visitlahti.fi/etusivu/salpausselkageopark/salpausselat-ja-harjut/

Dánia felszíni jellege különbözik leginkább a többi északi országétól, mert itt nem kemény sziklára, hanem tengeri üledékekre rakódott le a glaciális törmelék. A jégtakaró a partokat itt is feltagolta, és az ország északi végébe a hosszú, nagy Lim-fjordot vájta ki.

Limfjord képforrás: http://www.travelmyne.com/europe/denmark/limfjord

Forrás: Eugen Fodor: Skandinávia Panoráma második kiadás
Az eredeti mű címe: Fodor's Modern Guides Scandinavia 1976